

LEOŠ ŠATAVA

ETNIKA BEZ STÁTU

a regionální jazyky v Evropě

Rozměry asimilace a revitalizace -
56 případů

LEOŠ ŠATAVA

ETNIKA BEZ STÁTU

a regionální jazyky v Evropě

0 250 500 km

Barentsovo
moře

Grónané

Kvenové

trvalé osídlení

Sámové

disperzní a dočasné osídlení

Tornedalští
Finové

Norské moře

Faeráné

Atlantický oceán

Gaelové

Skotové

Severní
moře

Ålandané

Vörové/
Setové

Latgalové

Frísové

Severní

Livové

Žemaitané

Karaimové

Manané

Velšané

Východní

Západní

dolnoněmčina

Kašubové

Cornwallané

Vlámové

Valoni

Lužičti
Srbové

Vilamovičané

Bretonci

Rusíni

Biskajský
záliv

Rétorománi

Burgenlandští
Chorvati

Gagauzové

Galicijci

Astuřané

okciténské dialekty

Ladinové

Friulové

Istforomuni

Lipované

Baskové

Mirandané

Korsičané

Katalánci

Sardové

Molišti
Chorvati

Meglenoromuni

Karakačani

Pomaci

Gořani

Aromuni

Sarakačani

Cakónové

Jaderské moře

Středozemní moře

LEOŠ ŠATAVA

ETNIKA BEZ STÁTU

a regionální jazyky v Evropě

Rozměry asimilace a revitalizace -
56 případů

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Publikace vyšla s finanční podporou
Filozofické fakulty UCM v Trnavě.

Fotografie na:

Obálce – *Dvojjazyčná dopravní značka ve Walesu. Symbolicky ji lze chápat i jako podobenství obou možných směrů dalšího vývoje etnoja-zykových menšin – asimilace či revitalizace.*

Sámské ženy při cestě na mši v severonorské obci Masi (1998).

Přední záložce přebalu – *Nápis v angličtině na poštovní schránce v hlavním městě Navarry Pamploně (Iruña): „Toto není Španělsko, to je Euskadi (Baskicko),“ (1992).*

Zadní straně obálky – *Autor při pobytu v Laponsku.*

Odborný recenzent:

Doc. Ing. PhDr. Petr Kokaisl, Ph.D.

© Leoš Šatava, 2022

Photos © Tereza Hlaváčková, Freddy Planinschek,

Leoš Šatava, Laura Vasiliauskaitė, 2022

Drawings © Martin Ďásek, 2022

Cover art © Žaneta Kortusová, 2022

Czech edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2022

ISBN 978-80-278-0084-1 (print)

ISBN 978-80-278-1205-9 ePub

ISBN 978-80-278-1206-6 mobi

ISBN 978-80-278-1207-3 pdf

Obsah

ÚVODEM.	9
Etnicita a etnické menšiny v dnešním světě.	14
Národy bez státu; jazyky bez etnicity	18
Vnitřní členění publikace	23
KULTURNĚ A POLITICKY ZFORMOVANÁ ETNIKA.	27
Baskové	28
Faeráné	34
Gagauzové.	39
Galicijci	45
Gróňané.	50
Katalánci	56
Lužičtí Srbové.	63
Rétorománi	71
Sámové (Laponci)	76
Skotové.	83
Velšané.	88
Západní Frísové	94
JAZYKOVÉ A REGIONÁLNÍ SKUPINY S LIMITOVANOU ETNICITOU	99
Ålandané	100
Aromuni	104
Astuřané	110
Bretonci	113
Burgenlandští Chorvati	117
Cornwallané (Korňané)	122

Friulové (Furlanci)	126
Gaelové	129
Gorani (Goranci)	135
Karaimové	138
Kašubové	141
Korsičané	145
Kvenové	149
Ladinové	153
Lipované	158
Maňané (Manxané)	162
Pomaci	167
Romové	171
Rusíni	177
Sarakačani / Karakačani	183
Sardové (Sardiňané)	186
Sefardové (sefardští Židé)	190
Severní Frísové	194

JAZYKOVĚ VYMEZENÉ POPULACE. 201

Cakónové (Tsakónové)	202
Dolnoněmci	204
Istrorumuni	208
Latgalové	213
Livové	218
Meglenorumuni	221
Mirandané	224
Molišští Chorvati	228
Okcitánci	230
Rezijci	235
Tornedalští Finové	238
Vilamovičané	241
Vörové/Setové	245
Východní (Saterlandští) Frísové	250
Žemaitané (Žmuďané)	252

KOMPARACE 1:	
RUSKÁ FEDERACE.....	257
Dagestán (etnická skladba).....	258
Kalmyci	263
Povolžští Tataři	268
KOMPARACE 2:	
MIMOEVROPSKÉ REGIONY.....	275
Čerokíové	276
Maoři	281
Tchaj-wan (původní etnika)	286
MINORITNÍ ETNICKÉ A JAZYKOVÉ SKUPINY EVROPY.....	293
LITERATURA	301
SUMMARY	307

ÚVODEM

Samorostlý filozof Ladislav Klíma napsal v souboru textů, nazvaném *Vteřina a věčnost*, následující větu: „Raději být psem a štěkat na Měsíc, než malým evropským státem.“¹ I když o míře nadsázky tohoto aforismu by jistě bylo možno diskutovat, je zjevné, že jistá míra handicapu je v případě malých státních útvarů takřka vždy přítomna.

Lze se tak domnívat, že totéž by bylo možno konstatovat, zaměnili-li bychom slovo „stát“ za pojmy „národ“ či „etnikum“.² Platnost uvedené skutečnosti by byla ještě umocněna v případě populací nedisponujících vlastním politickým (státním či alespoň autonomním) útvarem.

Etnických populací bez vlastního národního státu přitom na světě je (a i výhledově bezpochyby bude) drtivá většina.³ V tomto kontextu je naše optika výrazně zkreslena realitou evropského kontinentu, ve kterém se naopak až na výjimky – jako na prakticky jediném místě zeměkoule – prosadil „trojjediný“ model či ideál jednoty jazyka, národa (etnicity) a politického útvaru.⁴ Současně v tomto geografickém prostoru velká část etnických pospolitostí dospěla do

---

¹⁾ KLÍMA, Ladislav, *Vteřina a věčnost*, Praha: O. Štorch-Marien, 1927, s. 191.

²⁾ Tématu handicapu (ale i přednosti) malého národa se v řadě svých postřehů a esejů dotkl Karel Čapek; srov. <<https://www.pritomnost.cz/2021/05/24/z-archivu-mali-narodove-karla-capka/>>; [30.4.2022]

³⁾ MINAHAN, James, *Encyclopedia of the Stateless Nations. Ethnic and National Groups Around the World* (4 sv.), Westport: Greenwood Publishing Group, 2002; BODLORE-PENLAEZ, Mikael, *Atlas of Stateless Nations in Europe. Minority People in Search of Recognition*, Talybont: Y Lolfa, 2011.

⁴⁾ HROCH, Miroslav, *Národy jako evropská zvláštnost?* (DVD). Praha: Filosofický ústav AV ČR, 2007.

stadia reálné (či alespoň latentní) státotvornosti.⁵ Devatenácté století a počátek dvacátého věku se pak staly epochou, ve které se tradiční politická mapa Evropy nově konfigurovala v souvislosti se zmíněnou vizí „národních států“. Takto definované politické celky se v dané souvislosti jak spojovaly (Německo, Itálie), tak i rozpadaly (Rakousko-Uhersko, Osmanská říše).

Zmíněný potenciál se však – pro mnohé snad překvapivě – nevyčerpal ani na přelomu 20./21. století – rozpad Československa a Jugoslávie či naopak znovusjednocení Německa na „národní“ bázi jsou dokladem toho, že zdánlivě přežitý primordialistický přístup k fenoménům etnicity a nacionalismu byl sice ve společenskovedním diskursu a jeho paradigmatech povětšinou nahrazen nosnými a v současnosti dominujícími konstruktivistickými náhledy,⁶ v praxi všedního dne (*banal nationalism*)⁷ však prokázal a prokazuje nečekaně silnou životaschopnost.⁸ Je také třeba zdůraznit, že „... je nemístné tento jev [tj. nacionalismus – pozn. autora] vztahovat k jakési ‚politické nevyzrálosti‘ a neřešení etnických rozporů v dříve nedemokratických společnostech...“⁹ V kontextu emancipačních národních hnutí je naopak třeba plně vzít do úvahy i názor, že „... sebecílevedomější rozvoj hospodářský a kulturní [...] nemůže se obejít bez stimulu státní a politické nezávislosti.“¹⁰

⁵⁾ Problematice státotvornosti národů a možných typů vývoje v rámci těchto snah se (především z geopolitického hlediska) na řadě míst zabývá práce: BAAR, Vladimír, *Národy na prahu 21. století. Emancipace nebo nacionalismus?* Ostrava – Šenov u Ostravy: Ostravská univerzita–Tilia, 2002, kupříkladu s. 74–75.

⁶⁾ ŠATAVA, Leoš, *Etnicita a jazyk. Teorie. Praxe, trendy: čítanka textů*, Brno: Triton EU, 2013, s. 57–58.

⁷⁾ BILLIG, Michael, *Banal Nationalism*, London: Sage Publications, 1995.

⁸⁾ MANENT, Pierre, *Může existovat demokracie bez národa?*, in: *Střední Evropa*, roč. 13 (66), 1997, s. 17–26.

⁹⁾ ŘEZNÍK, Miloš, *Formování moderního národa. (Evropské „dlouhé“ 19. století)*, Praha: Triton, 2003, s. 9–10.

¹⁰⁾ KUČERA, Karel, *O výklad našich nejnovějších dějin*, in: *Tvar*, roč. 3, 1992, č. 11, s. 4.

* * *

Při pohledu na společenskovední produkci uplynulých dvou až tří dekád, zaměřenou na evropské minoritní populace, je možno vysledovat zjevný trend odklonu od etnického úhlu pohledu a posun k náhledu jazykovému. Stejně tak nová, sociálně antropologicky formulovaná prizmata usilují pohlížet na etnické jevy a problematiku za využití nových paradigmat, odlišných od dříve mnohdy spíše jen popisného, statického přístupu z pera etnografů/etnologů. Realita společenského dění v Evropě i mimo ni však pořád (samozřejmě s mnoha lokálními i dobovými variacemi a výkyvy) dokazuje, že tradičně,¹¹ tedy především primordialisticky¹² pojímaná etnicita v mysli mnoha lidí stále silně rezonuje. Do značné míry je to způsobeno tím, že její (mnohdy až překvapivá) úspěšnost se opírá o „deep, horizontal comradeship of the nation“¹³ – tedy rovnostářskou podobu rozšířeného příbuzenství, stejně jako o geertzovské „primordial sentiments“.¹⁴

Přítom je však zjevné, že procentuálně jen mizivá část etnických pospolitostí světa může z důvodů malé početnosti, nedostatečného stupně společenského vývoje a organizovanosti, geopolitických konotací či dalších příčin vlastním (byť i potenciálním) státem disponovat.¹⁵ Pomyslná hranice mezi možnostmi či nemožnostmi vzniku

---

¹¹⁾ Tj. v podobě, jež se v evropských zemích formovala zhruba od roku 1800.

¹²⁾ Primordialismus (na rozdíl od konstruktivistických teorií) pokládá etnicitu za mezigeneračně předávanou „přirozenou“ danost.

¹³⁾ ANDERSON, Benedict, *Imagined Communities. Reflection on the Origins and Spread of Nationalism*, London: Verso, 1983, s. 16 [český překlad: ANDERSON, Benedict, *Představy společenství. Úvahy o původu a šíření nacionalismu*, Praha: Karolinum, 2008, s. 23].

¹⁴⁾ GEERTZ, Clifford, *The Interpretation of Cultures. Selected Essays*, New York: Basic Books, 1973, s. 259–269 [český překlad: GEERTZ, Clifford, *Interpretace kultur. Vybrané eseje*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2000, s. 289–299].

¹⁵⁾ BAAR, Vladimír, *Národy na prahu 21. století. Emancipace nebo nacionalismus?* Ostrava – Šenov u Ostravy: Ostravská univerzita – Tilia, 2002, s. 71–75.

státnosti je velmi vágní. Zahrnuje případy velkých populací, které ani po desetiletích snah ustavení vlastního státu nedosáhly; v jiných případech byla etniku státní samostatnost naopak takřka oktrojována v kontextu politických změn. Stejně tak k transparentnosti dané problematiky nepřispívá nepřehledná – mnohdy spíše z pozice vítězů interpretovaná – otázka rozdílů mezi právem národů na sebeurčení a (nežádoucím či nepřípustným) separatismem.¹⁶

Etnicita a s ní spjaté snahy po sebeurčení jsou dnes oproti dřívější perspektivě stále výrazněji chápány jako pouze jedna z možných podob kolektivní identity, vedle jiných, neetnicky konstruovaných společenských vzorců (kupříkladu konfesního zařazení či příslušnosti ke společenské třídě) či situačních identit.¹⁷ Identifikace s etnickou pospolitostí a na tomto principu (platformě) vzniklým národním státem¹⁸ je však zároveň v Evropě (zčásti také na jiných místech světa) i nadále emočně stále velmi silnou záležitostí. Absence vlastního státního útvaru může být vnímána jako reálný, latentní anebo jen fantomový handicap; v závislosti na početní velikosti, politicko-ekonomickém významu, geopolitických či dějinných souvislostech je však téměř každý konkrétní případ specifický.

---

¹⁶⁾ Tamtéž, s. 328.

¹⁷⁾ UHEREK, Zdeněk, *Anthropology of Ethnicity. A Critical Review*, in: *Český lid*, roč. 81, č. 4, 1994, s. 334.

¹⁸⁾ Zde je ovšem třeba připomenout rozdílné pojmání fenoménu „národa“ v západní Evropě (výrazná tradice politického/státního / občanského principu) a na východě našeho kontinentu (dominantní jazykový/etnokulturní model). V současnosti oba uvedené přístupy zčásti prolínají a splývají.

Etnicita a etnické menšiny v dnešním světě

Ještě v poslední třetině dvacátého století bylo možno setkat se – v odborných i laických kruzích – s názory, že národní příslušnost (etnicita) bude postupně ztrácet na významu, eventuálně že zcela vymizí. Nejpozději praxe devadesátých let však jasně ukázala, že **etnická, kulturní a jazyková různorodost** lidstva, používaná jako prvek sebeidentifikace, není něčím zastaralým, nedůležitým či přežilým. To platí nejen o její dvě století staré společenské funkci; v dnešním, stále výrazněji se globalizujícím světě je zmíněná rozmanitost vysoce hodnocena jako bohatství lidstva, s určitou hyperbolou dokonce jako součást ekologie.

Psychologové rovněž potvrzují důležitost hledání **identity** v „malých světech“ umožňujících vytvořit si určitou skrýš před „velkým, globálním světem“.¹⁹ Právě v dané souvislosti může etnojazyková rovina nabýt mimořádného významu.

Práva malých etnik a jejich jazyků našla v poslední době svůj výraz také v řadě **mezinárodních smluv a konvencí**; jsou rovněž nahlížena v souvislosti s obecnými **lidskými právy**.

- **Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin (1994)** – v České republice vstoupila v platnost od 1. 4. 1998
- **Evropská charta regionálních či menšinových jazyků (1992)** – v České republice vstoupila v platnost od 1. 3. 2007

---

¹⁹⁾ V intencích pojmů německého sociologa Ferdinanda Tönniese „Gemeinschaft“ a „Gesellschaft“.

Pohled do historie

Etnické vědomí a národnostní otázka, tak jak je chápeme dnes, jsou relativně mladým jevem – při určitém zjednodušení je možno říci, že jsou produktem měnících se společenských idejí a ekonomických změn (zejména průmyslová revoluce) na počátku 19. století. Středověká Evropa chápala národ – přes nepochybnou existenci a uvědomování si etnických a jazykových rozdílů – v jeho teritoriální podobě, tedy jako souhrn obyvatel konkrétního území, respektive poddaných určitého panovníka. Toto (v novodobém prodloužení „občanské“) pojetí se dodnes do značné míry udrželo v zemích západní Evropy (Francie, Velká Británie...), vyznačujících se dlouhou tradicí státnosti a ztotožňováním „národního“ a „státního“ principu (anglické slovo *nationality* znamená především „státní příslušnost“). Oproti tomu ve střední a jihovýchodní Evropě se od počátku 19. století prosadilo spíše herderovské pojetí národa, zdůrazňující kritéria společného jazyka a kulturních znaků a povyšující národní (tj. etnicou) příslušnost nad jiné hodnoty.

Druhá polovina 19. a počátek 20. století pak byly obdobím rozmachu etnický definovaných hnutí v Evropě,²⁰ která po první světové válce vyústila ve vznik řady nových, národních států (včetně Československa). Zatímco kolem roku 1910 tvořili příslušníci etnik, nemajících vlastní národní stát, zhruba 25 % obyvatelstva Evropy, k roku 1930 klesl jejich podíl na pouhých 4 %.²¹ V této souvislosti je však třeba opětovně připomenout, že princip „národního“ (tj. na jednotné etnicitě obyvatel založeného) státu nalezneme na jiných kontinentech jen sporadicky.²²

²⁰⁾ HROCH, Miroslav, *Evropská národní hnutí v 19. století*, Praha: Svoboda, 1986; HROCH, Miroslav, *V národním zájmu. Požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století ve srovnávací perspektivě*, Praha: Lidové noviny, 1999.

²¹⁾ KREJCI, Jaroslav, *Ethnic problems in Europe*, in: GINER, Salvador – ARCHER, Margaret S. (eds.), *Contemporary Europe. Social structures and cultural patterns*, London: Routledge & Kegan Paul, 1978, s. 141.

²²⁾ V zemích třetího světa je možno hledat inspiraci evropskými etnopolitickými modely kupříkladu v separatistických snahách I(g)bů o vytvoření státu Biafra, mi-

I přes politické rozčlenění Evropy na etnické bázi, úpravy hranic a výměnu obyvatelstva však v mnoha zemích přetrvaly silné etnické menšiny, respektive i celá (většinou početně limitovaná) nestátní etnika. Od šedesátých až sedmdesátých let 20. století pak u řady z nich (Velšané, Baskové, Katalánci, Bretonci aj.) došlo k etnickému znovuoživení – zvýšení kulturně-politických snah o zachování etnických a jazykových specifik, zčásti i na militantní bázi.²³ Politicko-sociální změny ve východní Evropě na počátku devadesátých let, spojené také s rozpadem některých států, pak nastartovaly nový vzmach významu etnicity, spojený i s řadou tragických excesů. Z těchto příčin zesílily i anti-etnické tendence – odmítání etnicity jako potenciálního zřídla xenofobie a konfliktu.

Etnicita v současnosti

Míra etnického či (v občanském smyslu) národního vědomí se na individuální rovině i z kolektivního hlediska liší – její intenzita kolísá také v čase, v souvislosti s konkrétní situací i dalšími jevy.²⁴ Může oscilovat mezi vypjatým nacionalismem a příležitostnou, sváteční *Sunday ethnicity*,²⁵ lze také diferencovat mezi jeho emocionálním a racionálním typem.²⁶ Moderní forma tohoto sdíleného pocitu však celkově v nedávné minulosti prokázala svou životaschopnost, neboť je hluboce spjata s historickými kořeny a společenskými podmínkami (viz perenialistické směry teorie etnicity). V řadě sfér života spo-

---

litantním hnutí Tamilů na Srí Lance aj.

²³⁾ Do stejného rámce spadají i politické snahy Frankokanaďanů v Québecu, založené na jazykově-teritoriální bázi.

²⁴⁾ FISHMAN, Joshua A., *The Rise and Fall of the Ethnic Revival: Perspectives on Language and Ethnicity*, Berlin – New York – Amsterdam: Mouton, 1985, s. 517.

²⁵⁾ NOVAK, Michael, *The Rise of the Unmeltable Ethnics*, New York: Macmillan, 1971, s. 37.

²⁶⁾ Srov. EHALA, Martin, *Hot and cold ethnicities: modes of ethnolinguistic vitality*, in: *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, roč. 32, č. 2, 2011, s. 187–200.

lečnosti za ni – přes kritické náhledy posledních dekád – vlastně ani neexistuje plnohodnotná náhrada.²⁷

Avšak i když se v současném globalizovaném světě (donedávna mnohdy ostré) mezietnické hranice stírají či ustupují do pozadí, je etnicitu (respektive národ v jeho politické podobě) stále možno chápat jako jeden ze základních stavebních kamenů evropské společnosti. Samozřejmě: v jednom státě může společně žít (a v praxi také mnohdy žije) více etnik. Roste počet etnicky smíšených manželství; sílí i rovina dvojí identity, či dokonce multiplikovaných etnických identit. To se týká zejména populací, která nedisponují národním státem. Kromě autochtonních menšin nalezneme v Evropě také značný počet novodobých přistěhovalců, jejichž příchod – zejména od poloviny 20. století – etnickou mapu našeho kontinentu zásadně proměnil. Na tyto alochtonní, často rozptýlené skupiny však není možno nahlížet stejnou optikou, jako na zřetelně (mnohdy i teritoriálně) vymezené autochtonní populace s dlouhou tradicí.

Na celém světě samozřejmě nadále probíhá proces etnické a jazykové asimilace. Současně se však na řadě míst podařilo realizovat **etnojazykovou revitalizaci** – tj. oživení (obrození) asimilujících se, ještě nedávno zdánlivě k zániku odsouzených menšinových etnik, jejich kultur a jazyků.²⁸ O představení a reflexi této ambivalentní, dichotomické situace usiluje i text této publikace.

---

²⁷⁾ K aktuální kritice fenoménu národa: „Zdá se, jako by dnes princip demokracie s opovržením odhodil národ, který po dvě stě let používal jako nástroj a dopravní prostředek, někam do příkopu. [...] Ale žádná nová politická forma se nikde neukazuje.“; MANENT, Pierre, *Může existovat demokracie bez národa?*, in: Střední Evropa, č. 13 (66), 1997, s. 20; viz také EHALA, Martin, *Signs of Identity. The Anatomy of Belonging*, London: Routledge, 2017.

²⁸⁾ ŠATAVA, Leoš, *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2009.

Národy bez státu; jazyky bez etnicity

Nestátní etnika jako fenomén

Jednotlivé subkapitoly textu práce jsou zaměřeny na etnika bez vlastního státního útvaru – především v Evropě. Právě v tomto světadílu se totiž model plné či alespoň výrazné jednoty etnojazykového společenství a adekvátního národního státu prosadil zdaleka nejkompaktněji; na ostatních kontinentech je (přes patrné vlivy evropské inspirace) situace výrazně jiná.²⁹ Uvedený model je – navzdory současné dominanci konstruktivistických společenskovědních teorií při studiu etnicity – chápán spíše primordialisticky, tedy jako cosi přirozeného a něco, k čemu je v rámci sebeurčení³⁰ žádoucí směřovat (kupříkladu rozpad Československa a Jugoslávie či sjednocení Německa na počátku devadesátých let 20. století nebo současné; viz referenda z roku 2014 – Skotové či 2014 a 2017 – Katalánci). Ačkoli je etnické (v praxi tedy horizontální) dělení pouze jednou z možných podob kolektivních identit, je v teorii i každodenní praxi mnohdy stále vnímáno jako cosi významného. Téměř všechna evropská etnika s více než milionem příslušníků tak dnes disponují národním státem (nejvýraznější výjimky představují Katalánci a Galicijci); totéž

---

²⁹⁾ Mimo Evropu je možno nalézt řadu nestátních etnik čítajících i desítky milionů příslušníků (kupříkladu v Indii, Indonésii, Číně, Nigérii aj.).

³⁰⁾ Tímto vágním pojmem, zmiňovaným i v Chartě OSN a dalších významných mezinárodních dokumentech, se rozumí „... právo každého národa svobodně rozhodovat o své nezávislé existenci a o svém hospodářském, společenském a kulturním rozvoji“; POTOČNÝ, Miroslav, *Deklarace zásad mírového soužití*, Praha: Univerzita Karlova, 1972, s. 59. Stejný princip ovšem může být (v kontextu dobových a politických konotací) paradoxně považován i za destabilizující a nepřipustný separatismus.

platí i o některých méně početných etnických pospolitostech (Islandané, Lucemburčané, Malťané, Černohorci...).³¹ Absence národního státu může být také do určité či i značné míry suplována výraznou autonomií na regionálně-etnické bázi (Katalánsko, Baskicko, Faerské ostrovy, Jižní Tyrolsko, Gagauzsko...); zmínit je možno i lokální etnické parlamenty – ať již iniciované a vytvářené zdola (Sámové v Norsku, Švédsku a Finsku, současné snahy v Lužici) či shora (etnické menšiny v Maďarsku či srbské Vojvodině).

Etnika bez vlastního státu jsou bezesporu mnohdy handicapována; v řadě případů také splývají s pravými národnostními menšinami (tj. přesahy či enklávami etnik, majících vlastní národní stát, na teritoriu jiné státní formace). Z politické praxe je ovšem zřejmé, že jen malá část z tisíců etnik světa může národní stát vytvořit. Paradoxně také o vlastní plnou samostatnost některé národy ani výrazněji nestály (viz Makedonci, Moldavané či Bělorusové před rokem 1991); vize jiných (například Kurdové) se naopak – navzdory početní velikosti či významu – ani po desetiletích snah (prozatím?) nenaplnily či byly potlačeny (Tibeťané).

Nestátní etnika se samozřejmě navzájem (z kvantitativního³² i kvalitativního hlediska) výrazně liší – v daném kontextu tak dochází i k pokusům o jejich klasifikaci. Zcela zásadním hodnotícím prvkem je přitom zejména míra jejich politické zformovanosti – fakt (ne)existence autonomních struktur populace a stupeň garantova-

³¹⁾ Specifické případy pak tvoří některé z mikro států (Lichtenštejnsko, Monako, San Marino, Vatikán), jež jsou (na rozdíl kupříkladu od Malty a nově do značné míry i Andorry) spíše nežli etnicky definovanými státními útvary politickými relikty historického členění Evropy.

³²⁾ Obecně problematické stanovení exaktních a relevantních údajů o počtu příslušníků konkrétního etnika je v případě menšinových populací (dvojí či vícečetná identita; politické vlivy; psychologické aspekty...) mnohdy ještě podstatně komplikovanější. Viz ŠATAVA, Leoš, *Kolik je Čechů, Velšanů, Kalmyků...? K problematice početních údajů o etnicitě*, in: *Studia Ethnologica Pragensia*, č. 1, 2011, s. 27–35; převzato in: ŠATAVA, Leoš, *Etnicita a jazyk. Teorie, praxe, trendy: čítanka textů*, Brno: Tribun EU, 2013, s. 45–53.

ných politických, jazykových a kulturních práv. Jedním z možných dalších dělení je kupříkladu typologizace, zvažující míru stabilizovanosti pozice etnika – zejména v souvislosti s rovinami asimilace/revitalizace, předáváním jazyka mladé generaci anebo s vyhraněností etnické/regionální identity.³³

Regionální jazyky

Vedle jednoznačně (především jazykově) vymezených a definovaných etnik je však v Evropě možno setkat se i s řadou případů, kdy existence jazyka negeneruje či neimplikuje etnicitu (respektive politické snahy). Případné aktivity uživatelů takovýchto jazyků většinou zůstávají v ryze kulturní rovině.³⁴ V některých případech je o etnickém vědomí možno mluvit alespoň u části populace (v kontextu publikace kupříkladu Aromuni), jindy splývá s regionální sebeidentifikací (Kašubové, Astuřané) anebo absentuje téměř zcela (Gaelové, Friulové, Mirandané).

Osobitou kategorií představují také tzv. regionální jazyky na pomezí výrazného dialektu a samostatného jazyka (například varianty okcitanštiny, dolnoněmčina, asturština, limburština, burgenlandská chorvatština, latgalština aj.).³⁵ Výrazný trend současnosti – pozitivní

---

³³⁾ BAAR, Vladimír, *Evropské minority ve 21. století*, in: *Mezinárodní politika*, roč. 30, č. 5, 2006, s. 5–6.

³⁴⁾ K vymezení a komponentám regionálních jazyků: WICHERKIEWICZ, Tomasz, *Języki mniejszościowe i regionalne w Europie – problemy typologii*, in: WROCLAWSKA Elżbieta – ZIENIUKOWA, Jadwiga (eds.), *Języki mniejszości i języki regionalne*, Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy, 2003, s. 73–78.

³⁵⁾ AGARIN, Timofey – HORNSBY, Michael, *Caught in the middle? Regional languages between the national past and a European future*, in: RÓKA, Jolán (ed.): *Concepts & Consequences of Multilingualism in Europe*. Budapest: BKF Fenntartói Kft., 2010; ŠATAVA, Leoš, *Regionální jazyky v současné Evropě*, in: *Eurolingua 2004*, Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2005; v krácené formě převzato in: ŠATAVA, Leoš, *Etnicita a jazyk. Teorie, praxe, trendy: čítanka textů*, Brno: Tribun EU, 2013, s. 41–44. Viz také: WICHERKIEWICZ, Tomasz, *Regionalne języki kolateralne Europy – porównawcze studia przypadku z polityki językowej*, Poznań: